

SRÁGLI LAJOS*

Hagyatékok és hagyaték-töredékek a Magyar Olajipari Múzeumban

A nehézipari miniszter a Magyar Olajipari Múzeumot (M.O.I.M.) a magyar olajipar muzeális emlékeinek gyűjtésére, tudományos feldolgozására és bemutatására létesítette. Az alapítói szándék szerint tehát a M.O.I.M. nem kizárólag műszaki emlékek gyűjtésére, hanem az ipar és a kapcsolódó területek teljes keresztmetszetét átfogó történeti értékmentésre, feldolgozásra létesült.

A Magyar Olajipari Múzeum gyűjteményeibe az alapítás (1969) óta több jeles műszaki szakember, egyúttal a magyar tudomány több jeles képviselője személyes és szakmai-hivatali hagyatéka került. Gyűjteményeink közül elsősorban a fotótár, az archívum, a könyvtár, a történeti gyűjtemény, valamint a képző- és iparművészeti gyűjtemény őríz ilyen emlékeket. A hagyatékok – főként azok képi és írásos része – komoly forrásértéket képviselnek, nemcsak az ipar történetére vonatkozóan, hanem tudománytörténeti szempontból és nemzeti történelmünket illetően is.

Az alapítói szándék mellett a jelenlegi gyűjtemény-szerkezet kialakulásában jelentős szerepük van a múzeumba került hagyatékoknak. Ezek eredményezték egyes gyűjteményeink létrehozását, más gyűjteményeknek a nagyságát, jellegét határozták meg. A következőkben az archívumban és a fotógyűjteménybe került hagyatékokról kívánok részletesebben szólni.

A magyar Olajipari Múzeum *archívuma*, azaz ipar- és technikátörténeti dokumentum-gyűjteménye a múlt század végétől napjainkig terjedő időszakból őríz írásos anyagokat. Köztük a hagyatékok és személyi iratok mellett vállalatok, intézmények iratai találhatók a 49 fondból álló, mintegy 300 ifm. anyagot tartalmazó, folyamatosan bővülő gyűjteményben.

A múzeumi és levéltári előírásoknak megfelelően kezelt és rendezett anyag az ipar és a kapcsolódó területek (elsősorban az oktatás, a tudományos kutatás és az ipar termékeinek felhasználása) teljes keresztmetszetéről képet ad a kezdetektől napjainkig. Forrásértéke e tekintetben egyedülálló.

Az archívum anyaga kialakulásának időrendben első és legjelentősebb tétele *dr. Papp Simon* (1886–1970) geológus, egyetemi tanár, akadémikus, a Magyar Amerikai Olajipari Részvénytársaság (MAORT) volt vezérigazgatójának, a magyarországi ipari méretű kőolajbányászat megteremtőjének személyes és hivatali irattára volt. Az iratanyag az 1910-es évek végétől 1950-ig teljes képet nyújt a magyarországi szénhidrogén-kutatásról, bányászatról, betekintést enged a bányászati igazgatás munkájába, a MAORT-nál működő szakszervezetek, üzemi bizottságok, szakmai és tu-

* Magyar Olajipari Múzeum, Zalaegerszeg

dományos szervezetek életébe is. Az irathagyaték másik nagyon értékes része a Papp Simon szakmai és tudományos pályafutását derékba törő, életének tragikus éveit eredményező koncepciók perre, a MAORT-perre, valamint a P. S. börtönéveire vonatkozó anyag. Ezek az iratok, de a hagyaték 1945 utáni éveket reprezentáló része sem pusztán ipartörténeti érdekességű, hanem politikatörténeti adalékkul is szolgálhat a kort kutatók számára.

A magyarországi olajipari történéseken túl a hagyatékban található az 1920–30-as évek külföldi olajkutatásaira vonatkozó dokumentumok, illetve Papp Simon balkáni, új-guineai, kanadai, ausztráliai, németországi, ausztriai kutatásaival kapcsolatos iratok, térképek is.

A Papp Simon végakarátának megfelelően a M.O.I.M.-ba került 13 ifm. terjedelmű irathagyaték jól kutatható, rendezett, megfelelő segédletekkel ellátott. Egy kisebb része (néhány doboznyi) a korábbi helytelen tárolás következtében sérült, fertőzött irat csak megfelelő fertőtlenítés, restaurálás után válik kutathatóvá.

Archívumunk másik jelentős tétele *dr. Gyulay Zoltán* (1900–1977) bányamérnök, egyetemi tanár 7,0 ifm. terjedelmű hagyatéka. Az iratoknak egy részét Gyulay Zoltán már életében átadta múzeumunknak. Másik része tragikus halála után került gyűjteményünkbe. A jelentős mennyiségű tárgyi anyag, könyv, fotó mellett múzeumunkba iratainak az a része került, mely az 1930 és 1950 közötti olajipari tevékenységével kapcsolatos. Különösen értékes forrás ez az ipari méretű kőolajbányászat kialakulásának kutatásához. A dokumentumok közt szép számmal találhatók olyanok, melyek nem tudomány- vagy technikatörténeti szempontból fontosak, hanem a szakszervezetek, üzemi bizottságok munkájához, a MAORT-perhez vagy éppen a zalai olajvidék települései arculatának kialakulásához, a MAORT építkezéseihez szolgálnak adalékkal.

Archívumunkban található továbbá:

Dr. Gráf László (1911–1968) vegyésztanár, a kémiai tudományok kandidátusa, a kőolajbányászati kémia megteremtője irathagyatéka, az 1938–68 közti évekből, mely 2,5 ifm. terjedelmű;

Dr. Papp Károly (1873–1963) geológus, akadémikus, egyetemi tanár, a Pázmány Péter Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának hajdani dékánja, a kissármási földgázmező felfedezője anyaga. Az irathagyaték 0,8 ifm. Fontos dokumentumokat tartalmaz a századelő erdélyi földgázkutatásairól, valamint az Egyetem Bölcsészkarának működéséről is.

Dr. Alliquander Ödön (1914–1990) bányamérnök, egyetemi tanár iratai: 11,8 ifm. Az 1940-es évektől 1990-ig terjedő időszak szénhidrogén-bányászatáról, a kapcsolódó tudományos kutatásokról tartalmaznak értékes adatokat.

Dr. Szilas A. Pál (1921–1991) bányamérnök, egyetemi tanár iratai: 2,5 ifm. *Dr. Böckh Hugó* (1874–1931) geológus, egyetemi tanár, a kőolajföldtan világszerte ismert művelője iratai: 0,5 ifm. *Böhm Ferenc* (1881–1940) bányamérnök, a hazai kőolaj- és földgázkutatás egyik legkiválóbb képviselője iratai: 0,5 ifm. *Dr. Varga József* (1891–1956) vegyészmérnök, akadémikus, 1939–43 közt iparügyi miniszter iratai: 0,5 ifm. *Károlyi Árpád* (1907–1972) technikus, a MAORT rétegnyomásmérő csoportjának vezetője iratai: 0,2 ifm. *Guman Jenő* bányamérnök iratai: 0,8 ifm.

Dr. Kertai György (1912–1968) geológus, c. egyetemi tanár. 1937-től 1964-ig dolgozott az olajiparban, majd a Központi Földtani Hivatal elnöke lett. Iratanyaga: 0,1 ifm.

Dr. Hága László (1920–1968) vegyészmérnök, a szőnyi Magyar Olajművek Rt., majd a Szőnyi Kőolajipari Vállalat, később a Dunai Kőolajipari Vállalat dolgozója, kiváló technológiai szakember. Iratanyaga: 0,1 ifm.

Dr. Kántás Károly (1912–1991) geofizikus, akadémikus, egyetemi tanár, aki az 1930-as évek óta vett részt a magyarországi olajkutatásban. Iratanyaga: 0,3 ifm.

Faller Gusztáv (1892–1968) bányamérnök, az Iparügyi Minisztérium X. szakosztálya tanácsosa iratai: 0,2 ifm.

Dr. Kovács József jogász, a Kőolaj- és Földgázbányászati Vállalat jogtanácsosa, ipartörténeti kutató iratai: 2,1 ifm.

Ezek az irathagyatékok és hagyaték-töredékek részben az iratképző végső akaratának, illetve még életében kinyilvánított szándékának megfelelően, részben gyűjtés útján kerültek gyűjteményünkbe. Volt olyan eset, amikor a kazánházból, eltűzelés előtt sikerült megmenteni értékes irato-

kat. Az említett hagyatékok rendezettek, a levéltári kutatásokra vonatkozó szabályok figyelembevételével kutathatók.

Archívumunkban a hagyatékok mellett önálló fondokként, jelentős terjedelemben (több mint 10 ifm.) találhatók még élő szakemberek iratai, akik úgy döntöttek, hogy folyamatosan, előrerendezett formában múzeumunkba adják irataikat. A spontán hagyatékképződést és a hagyatékok közgyűjteménybe kerülésének rögzös útját tehát tudatosan szervezett hagyatékképzés váltotta fel, mely forrásértékét tekintve teljesebb anyagot hagy az utódokra.

A Magyar Olajipari Múzeum több, mint tízezer tételt számláló fotótárában ugyancsak találhatók hagyatékok. Közülük mindössze két jelentős hagyatékkal kívánok részletesebben foglalkozni. Ezek egyike *dr. Papp Károly* (1873–1963) geológus, akadémikus, egyetemi tanár fotógyűjteménye. Az 594 leltári tételből álló anyag 1895-től 1937-ig kíséri végig Papp Károly életútját. E gyűjteményen belül 222 db fekete-fehér és színes dia, valamint 372 db fekete-fehér üveglemez negatív található. A fotók döntő része Magyarországon és Erdélyben készült, de szép számmal találhatók benne Papp Károly Észak-afrikai útján, a Dél-afrikai Unióban és Amerikában készült felvételek.

Ez a fotóanyag fotótörténeti érdekessége mellett ipar- és technikatörténeti, tudománytörténeti és néprajzi forrásértékkel is bír.

A hagyatékok 1973-ban kerültek múzeumunkba. Átadója *dr. Balogh Margit* földrajztudós, Papp Károly özvegye volt.

A másik jelentős hagyatékok *dr. Papp Simon* geológus, egyetemi tanár, akadémikus fotógyűjteménye. E gyűjtemény az egyes felvételek (pozitív és negatív képek) mellett 18 fotóalbumot tartalmaz. Az albumokban lévő 2417 db fotó nagyjából Papp Simon felvétele. A képekhez teljes leírás kapcsolódik.

A fotóanyag 1924-től 1962-ig kíséri végig Papp Simon életútját és a magyarországi kőolajbányászat létrejöttét. Az ipar- és technikatörténeti vonatkozású anyag mellett jelentős a néprajzi szempontból értékes része: Új-Guinea 1928–29-ben, a Balkán az 1920-as évek közepén stb. A felvételeknek közel fele a történelmi Magyarország területén kívül készült: az USA-ban, Angliában, Kanadában, Belgiumban, Ausztriában, Albániában, Törökországban, Görögországban, Ausztráliában, Új-Guineában.

A múzeum fotógyűjteményében az eddig említett két nagyobb hagyatékok mellett még több kisebb fotóhagyatékok is található. Fotógyűjteményünk jól rendezett, nyilvántartott, kartonozott, könnyen kutatható.

A múzeumunk említett két gyűjteményében lévő hagyatékok nagyon komoly forrásértéket képviselnek, egyes ipartörténeti eseményekről ezekben található csak adatok.

Sajnos nem ritka eset, hogy egy-egy jeles személyiség hagyatéka a forrásörző intézmények közt szétszóródik. Az említett hagyatékok esetében is található ilyen esetek: Pl. Gyulay Zoltán hagyatéka részben múzeumunkban, részben a Miskolci Egyetem Levéltárában található, *dr. Papp Károly* hagyatéka is több helyre került. Az anyag egy részét a Földtani Intézet őrzi. S az még a jobbik eset, ha tudjuk, hogy hol található a hagyatékok egyes részei. A helyzeten sokat segíthetne és jelentősen megkönnyítené a kutatók munkáját, ha a forrásörző intézmények (múzeumok, levéltárak) bárki számára hozzáférhetően közzétennék a náluk őrzött anyag jegyzékét. A levéltárak többségének vannak használható repertóriumai, vagy törekednek azok összeállítására, kiadására. Múzeumok esetében ennél sokkal rosszabb a helyzet, bár több próbálkozás történt már.